

Kogumik

Lõiming

Lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas

Tartu Ülikooli haridusuuringute ja
õppekavaarenduse keskus
2010

Kogumik on koostatud Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel

Koostajad ja toimetajad

Juta Jaani

Liisa Aru

Keeletoimetaja

Anita Kärner

Tehnilised toimetajad

Liisa Aru

Juta Jaani

Autoriõigus

Tartu Ülikooli Haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus 2010

ISBN 978-9985-4-0598-7

Sisukord

Saateks (<i>Juta Jaani</i>)	5
I OSA Mis on lõiming?	6
Õppeainete seostamisest õppekava lõimingu kontekstis (<i>Tiina Kuusk</i>)	6
1. Lõiminguidee lähtekohad	8
2. Õppekava lõimingu määratlemine.....	13
3. Õppekava lõimingu dimensioonid.....	19
4. Lõimingu kavandamine	23
5. Lõiminguviisid.....	30
Teadmised ja nende kujunemine (<i>Triin Hannust</i>)	63
1. Õppimise kaks vormi.....	64
2. Õppimise efektiivsus	65
3. Analoogiate ja mudelite kasutamine õpetamisel	67
4. Teadmiste valdkonnaspetsiifilisus.....	68
5. Teadmiste ülekandmine.....	69
6. Teadmiste kontrollimise roll õppimises	70
II OSA Lõiming õppeainetes	75
Lõimingust eesti keele õpetuses (<i>Martin Ehala</i>)	75
Kirjandusõpetuse lõiminguid põhikoolis (<i>Andrus Org</i>)	102
Интеграция предмета “Русский язык” в основной школе с русским языком обучения (<i>Svetlana Jevstratova</i>)	128
Интеграция курса «Литература» в школе с русским языком обучения (<i>Sergei Mitjurjov</i>)	145
Võõrkeelte ainevaldkondlik lõiming (<i>Viive Korb, Aet Raudsep, Reet Jõgeva, Katrin Meinart, Leili Sägi</i>)	165
Lõiming inglise keele õpetamisel (<i>Aet Raudsep</i>)	171
Lõiming vene keele õpetamisel (<i>Viive Korb</i>)	182
Ainetevaheline lõiming saksa keele õpetamisel (<i>Reet Jõgeva</i>)	193
Lõiming prantsuse keele õpetamisel (<i>Katrin Meinart</i>).....	210
Eesti keele kui teise keele lõimingust (<i>Leili Sägi</i>).....	226
Lõimimisvõimalusi põhikooli kunstis (<i>Anu Tuulmets</i>)	246
Lõiming muusika ainekavas (<i>Julia Trubatšova, Sille Tiks</i>)	274
Lõiming kehalises kasvatuses (<i>Andre Koka</i>)	298
Lõiminguvõimalusi põhikooli matemaatikas (<i>Tiit Lepmann</i>)	322
Sotsiaalainete valdkondlik lõiming (<i>Kristi Kõiv</i>)	342
Lõiming inimeseõpetuses (<i>Kristi Kõiv</i>).....	345
Lõimingu võimalused põhikooli ajaloo ainekavas (<i>Ülle Luisk</i>).....	361
Lõiming ühiskonnaõpetuse ainekavas (<i>Aare Ristikivi</i>)	377
Loodusainete valdkond (<i>Enn Pärtel</i>).....	394
Loodusõpetus (<i>Enn Pärtel</i>).....	399
Bioloogia (<i>Merike Kilk, Ana Valdmann</i>)	432

Füüsika lõiming põhikoolis (<i>Riina Leet</i>)	452
Keemia lõimingust teiste õppeainetega (<i>Aivar Vinne, Lembi Tamm</i>)	471
Geograafia (<i>Ülle Liiber</i>)	489
Lõiming käsitöö ja kodunduse ainekavas (<i>Tiina Saago</i>)	523
Lõiming tehnoloogiaõpetuses (<i>Mart Soobik</i>)	548
III OSA Lõimingu näited	579
Kunsti, kirjanduse ja muusika lõiming (<i>Anu Tuulmets, Andrus Org, Julia Trubatšova, Sille Tiks</i>)	579
Matemaatika, tehnoloogiaõpetuse ning käsitöö ja kodunduse lõiming (<i>Tiit Lepmann, Mart Soobik, Tiina Saago</i>)	583
Inimeseõpetuse ja kehalise kasvatuse lõiming (<i>Kristi Kõiv, Andre Koka</i>)	587
Lõimingu võimalusi sotsiaalainetes (<i>Kristi Kõiv, Aare Ristikivi, Ülle Luisk</i>)	590
Loodusvaldkonna lõimingu näited (<i>Enn Pärtel, Merike Kilk, Ana Valdmann, Riina Leet, Ülle Liiber, Aivar Vinne, Lembi Tamm</i>)	594
Võõrkeelte temaatiline lõiming (<i>Viive Korb</i>)	601

II OSA

Lõiming õppeainetes

Lõimingust eesti keele õpetuses

Martin Ehala

Sissejuhatus

Eesti emakeeleõpetuse üks kesksemaid vastuolusid viimased 12 aastat on olnud vaidlus integreeritud õpetuse põhjendatuse üle. 1996. aastal jõustunud riiklikus õppekavas olid põhikooli astmel seni eraldi õppeainetena olnud kirjandus ja eesti keel ühendatud aineks *emakeel*; 2002. aasta õppekavas muudeti aine nimetus (*eesti keel ja kirjandus*), kuid see jäi siiski üheks õppeaineiks. Kuigi uuendus puudutas vaid põhikooli, on vaidlus eesti keele ja kirjanduse lõimitud õpetuse üle kujunenud üheks emakeeleõpetuse metoodika enim vaieldud teemaks.

Vaatamata pikale ajale ei ole ühtki ühisõppeaine õpikut või suuremahulist õppevara ilmunud ja koolipraktikas pole kuskil neid aineid ka üheskoos õpetatud. Ilmselt ongi vähegi mõistliku metoodika puudumine kõige määravam põhjus, miks eesti keele ja kirjanduse ühendamine üheks õppeaineiks pole siiani õnnestunud.

Minu hinnangul on põhiline takistus uue metoodika väljatöötamisele olnud sügavalt juurdunud ainekeskne õpetamispraktika, mida võtavad loomulikuna niihästi metoodikud, õpikute autorid, õpetajad kui ka õpilased. Selle praktika kohaselt on õpetuse eesmärk ainesisu omandamine ning et eesti keele ja kirjanduse sisud on erinevad (näiteks kolmas välde ja Quasimodo), siis on neid samahästi kui võimatu koos õpetada: ei saa ju ühes tunnis käsitleda vältevaheldust ja „Jumalaema kirikut Pariisis”.

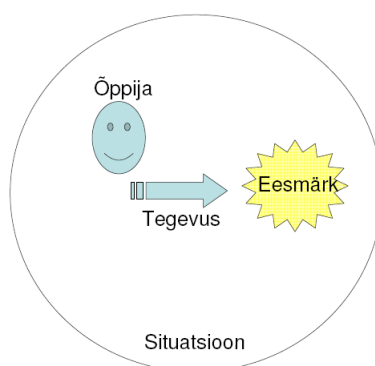
See praktika on takistuseks ka uue õppekava eesmärgi saavutamisele, mis seab sihiks pädevuste arendamise. Pädevuste arendamine ainekeskse lähenemisega on aga väga vaevaline – see oleks nagu õpetada klaverimängu ilma seda harjutamata, õppides vaid klaveri ehitust, tüüpe ja arengut. Seega tuleks kõigepealt töötada välja pädevuste arendamisel põhinev metoodika, seejärel oleks

aga võimalik sellele tuginedes rakendada ulatuslikumat lõimingut eeskätt kirjandusõpetusega, aga ka koolivälise tegeliku eluga.

Pädevuste arendamine

Pädevus on teadmistel, oskustel ja väärtustel põhinev suutlikkus teatud tegevusalal või valdkonnas tulemuslikult toimida. Pädevus areneb välja kui õppija ja tema keskkonna vaheline seos: pädevuse arenemine tähendab õppimist, kuidas pädevust nõudvas olukorras toime tulla. Sel põhjusel pole võimalik lahutada õppijat, õpitavat ja konteksti. Nad on lahutamatud, sest pädevus midagi teha on alati seotud aktiivse osalemisega selles olukorras, mis vastava pädevuse rakendamist nõuab.

Näiteks ujumispädevuse arenemine toimub selles olukorras (st vees), kus ujumispädevust on vaja rakendada. Avaliku esinemise oskus areneb avaliku esinemise olukorras, autojuhtimispädevus autot juhtides, langevarjuripädevus langevarjuga hüpates. Loomulikult ei saa ei esinema, autosse ega lennukist hüppama lasta õppijaid otsekohe, vaid enamasti luuakse õppimise jaoks olukorra mudel, kus on võimalik oma tegevust ohutult läbi mängida, kuni pädevus on arenenud sellise määrani, et seda on võimalik ka tegelikkuses rakendada. Õpetaja roll on seada algtingimused, et see saaks ohutult toimuda. Pädevuse arendamine on kujutatud skemaatiliselt joonisel 1.

Joonis 1. Pädevuse arendamine

Kui joonisel 1. kujutatud skeemi rakendada traditsioonilisele ainekesksele õppele, siis võiks see välja näha nii: situatsiooniks on koolitund, kus õpilane koostab oma CV, eesmärgiga sooritada töövihiku harjutus 23. Pädevuskeskse õppe puhul aga näeks see välja nii: situatsiooniks on töökoha taotlemine ettevõttes X, õpilane koostab ettevõtet ja töö eeldatavat iseloomu arvestades oma CV eesmärgiga, et teda kutsutaks tööintervjuule. Sedavõrd, kuidas situatsioon areneb,

tekivad uued võimalikud õppimisolukorrad: CVde hindamine ja kandidaatide valik, lõpuks ka tööintervjuu.

Ülalesitatud skeemist lähtudes peaks olema nii, et kui ainekava kasutab pädevusi õppeesmärkide kirjeldamisel, siis tuleks kasutada situatsioone õppesisu kirjeldamisel, sest pädevused ei eksisteeri väljaspool situatsioone, abstraktselt. Tegelikuses on muidugi teisiti: kuigi õpitulemused on ainekavas kirjeldatud pädevustena, rõhutab kogu aine ülesehitus siiski eeskätt teadmiste edasiandmist. Siin ongi põhimõtteline vastuolu: õpetamine (ainekava sisu, õpikud ja õppeprotsess) lähtub ainest, st teoreetilistest teadmistest, aga tulemusi loodetakse saavutada pädevustena. Ainekeskse õpetusega ei ole aga võimalik pädevusi efektiivselt arendada, sest teoreetiliste ja praktiliste oskuste tasakaal on paigast ära, nagu ülaltoodud klaverimängu õppimise näites.

Niisiis, kui soovime tõesti arendada emakeelepädevust, siis tuleb teoreetilise ja praktilise osa vahekorda emakeeleõpetuses muuta. See ei ole lihtne ülesanne, sest õpikud ja õpetajad on harjunud edastama kõigepealt mingit kindlat teadmist ja siis seda harjutamisega kinnistama. Pädevuse arendamine aga eeldab vastupidist – arendatakse eeskätt keele kasutamisoskust erinevates suhtlusolukordades ja vajadusel antakse sellele toeks teoreetilisi teadmisi.

Iseenesest ei ole selles lähenemises meetodiliselt midagi uut – kogu tänapäevane võõrkeeleõpetus lähtub sellest põhimõttest. Samas oli ka võõrkeeleõpetus sada aastat tagasi sama grammatikakeskne kui emakeeleõpetus on siiani. Võõrkeeleoskus lihtsalt muutus inimeste mobiilsuse kasvades nii eluliseks pädevuseks, et see nõudis efektiivsema meetodika väljaarendamist. 21. sajandi infoühiskonnas on eluliseks pädevuseks muutunud ka emakeeleoskus, mis nõuab üsna vältimatult õpetamismetoodika muutust.

Kokkuvõtteks võib öelda, et seniste emakeeleõpetuse lõimimiskatsete ebaõnnestumise põhjus on traditsioonilises ainekeskses õpetuses, mis ei võimalda aineid ühendada, sest erinevad sisud lihtsalt ei haaku. Kui aga eesti keele õpetuses võtta aluseks pädevuste arendamisele suunatud meetodika nagu võõrkeeleõpetuses, siis oleks võimalik eesti keele õpetust väga efektiivselt lõimida niihästi kirjandusõppe kui ka mõnede teiste õppeainetega. Seega muudaks pädevuspõhisele meetodikale üleminek eesti keele ja kirjanduse õpet oluliselt tõhusamaks, samuti muutuks oluliselt kergemaks eesti keele õpetuse lõiming tegeliku koolivälise eluga, milles toimetulekuks ju emakeelepädevust vaja ongi.

Käesoleva artikli eesmärk on näidata, kuidas pädevuskeskne metoodika toimib, kuidas seda kasutades õppeaineid, eeskätt eesti keelt ja kirjandust lõimida. Selleks annan kõigepealt ülevaate lõimingu võimalustest üldiselt ja seejärel lähen edasi konkreetsete rakenduste juurde.

Lõimingu liigid

Emakeele ja kirjanduse 12 aastat kestnud lõimingukatse on kujundanud emakeeleõpetuses lõimingust suhteliselt kitsapiirilise ja konkreetse ettekujutuse. Samas on lõimingu tüüpe ja võimalusi palju enam kui lihtsalt kahe õppeaine ühendamine, mistõttu on otstarbekas anda kõigepealt lühike ülevaade lõimingu liikidest ja võimalustest teoreetilises plaanis.

Kõige üldisemal tasandil jaguneb lõiming vertikaalseks ja horisontaalseks. Vertikaalne lõiming on see, mis toimub ühe õppeaine sees aastate jooksul liikumisel raskemalt keerulisemale. Vertikaalne lõiming võib oma olemuselt olla kas lineaarne või spiraalikujuline. Lineaarne lõiming on selline, kus aine erinevad osad on jagatud eri kursuste vahel, mis järgnevad teineteisele. Emakeeleõpetuses on lineaarne lõiming olnud läbi aastate domineeriv – ikka õpetatakse ühes kursuses struktuuri, teises õigekeelsust, kolmandas stilistikat. Põhikooli osas on enamasti häälikusüsteem ühes klassis, seejärel tuleb morfoloogia ja lauseõpetus kõige lõpus.

Spiraallõiming on selline viis ainet organiseerida, kus aasta-aastalt muutub õpitava sisu ja maht keerulisemaks, samas aga käsitletakse igal aastal kogu ainet võimalikult laialt. Spiraallõiming on väga iseloomulik võõrkeeleõpetusele, sest võõrkeeleõpetuse eesmärk on suhtluspädevuse saavutamine õpitavas keeles. Selle eesmärgi saavutamine satuks ohtu, kui liiga palju aega pühendatakse keele ühele tahule, näiteks hääldusele, samas vormimoodustust ja lauseehitust üldse käsitlemata. Sedavõrd, kuidas suhtluspädevus muutub üha selgemalt ka emakeeleõpetuse üldeesmärgiks, tuleks ka emakeeleõpetuse metoodikas rohkem ja läbivamalt hakata eelistama spiraallõimingut.

Vertikaalse kõrval on võimalik ka ainete horisontaalne lõiming. Horisontaalne lõiming tähendab seose loomist erinevate õppeainete vahel, nii et õpilastel kujuneks õpitavatest nähtustest terviklik aine piire ületav ettekujutus. Horisontaalne lõiming võib olla erineva tugevusega, alates lihtsast ainesisude omavahelisest sobitamisest kuni sugulasainete õppe täieliku ühitamiseni. Lõimingu kavandamisel tuleks lähtuda sellest, et ainete sobitamine peaks mõistlike pingutuste korral andma selge ja positiivse tulemuse terviku kujundamisel. Ühendada õpe seal, kus uut kvaliteeti ei sünni, on lihtsalt ressursside raiskamine ja ainete sisemise loogika hägustamine.

Horisontaalses lõimingu võib eristada vähemalt nelja erinevat lõimimisviisi, mis erinevad teineteisest selle poolest, kuivõrd tugevaid sidemeid ainete vahel luuakse. Kõige nõrgem on ajaline kooskõla. Ajalise kooskõla puhul seatakse õpe nii, et kahe, sisuliselt lähedase aine õpetus toimub lihtsalt ajaliselt paralleelselt, samal veerandil või õppeaastal. Veidi tugevama kooskõla puhul seatakse õpiühikud nii, et samu mõisteid või nähtusi käsitlevad ainetunnid toimuvad ajaliselt lähedasel ajal. Kooskõla heaks näiteks võiks olla kunsti- ja muusika- ja võimalusel ka kirjanduse ajaloo õpetuse ajastamine nii, et samu kunstivoole käsitletak üheaegselt.

Valdkonnasisese lõimingu puhul on õppeained samuti eraldatud, kuid nende vahel on olemas ühendavad teemad, põhimõtted või meetodid, mis muudetakse õpilaste jaoks selgelt nähtavaks. Seega eeldab valdkonnasisene lõiming ainete rühmitamist valdkondadeks ja ühisosa esiletõstmist. Valdkonnasisene lõiming on eesti keele õpetuse puhul võimalik võõrkeeleõpetusega.

Kooskõlast sammu võrra tihedama lõimingu on tegu ainete ühendamise puhul, kus mitme sisuliselt lähedase õppeaine põhjal luuakse uus suuremahuline õppeaine. Kõigile emakeeleõpetajatele tuttavaks näiteks on eesti keele ja kirjanduse ühendatud õppeaine. Sageli on ühendamist kasutatud ka ajaloo, ühiskonnaõpetuse ja majandusgeograafia õpetamisel. Ainete ühendamise põhjendus on selles, et tihedalt seotud õppeainete õppe ühendamine võimaldab õpilastel saada nähtustest terviklikum ülevaade ja mõista paremini nendevahelisi seoseid.

Samas ei pruugi ainete ühendamine alati anda positiivset tulemust, eriti kui puudub selge kontseptsioon, kuidas seda teha. Heaks näiteks on siin eesti keele ja kirjanduse aine. Kui keelt ja kirjandust mõlemaid õpetada ainekeskselt, siis on nende vahel vähe kokkupuutepunkte, mistõttu nende ühendamine toob kaasa suhteliselt suure kaose. Samas, kui pidada eesti keelt praktiliseks aineks nagu võõrkeeleõpetust, siis võib eesti keele ja kirjanduse ühendatud õpetamine anda vägagi häid tulemusi. Eeskujuks võiks olla näiteks geograafia ja inglise keele ühendatud õpetamine, mida on nii mõneski inglise keele erikoolis edukalt aastaid rakendatud. Edu põhjus on siin oskuses arendada praktilist keeleoskust (st õppida võõrkeelt) tekstilise loomuga õppeaine (geograafia) sisu kasutades. Kui emakeeleõpetuse eesmärgiks seada samuti suhtluspädevuse arendamine, siis ei teki selle ühendamisel kirjandusõpetusega mingit erilist vastuolu – kirjanduse kui aine sisu õppimisega üheaegselt arendatakse eesti keele kasutusoskust niihästi kõnes kui ka kirjas.

Horisontaalsete lõiminguviiside hulgas on võib-olla keerukaim lõiming koolivälise eluga. Selle lõimingu puhul jäävad õppeained iseseisvaks, kuid õpetuse eesmärgid ei ole esitatud mitte aine sisemisest loogikast, vaid igapäevase elu nõudmistest lähtuvalt. Õppeained panustavad oma ainesisu õpetamise kaudu nende eesmärkide täitmisele. Eesti riiklikus õppekavas kasutatakse õpetuse lõimimiseks koolivälise eluga läbivaid teemasid.

Ülalesitatud lõiminguvõimaluste ülevaatest lähtuvalt asun nüüd konkreetsete võimaluste kajastamisele emakeeleõpetuses.

1. Vertikaalne lõiming

Nagu eelpool kirjeldatud on vertikaalsel lõimingul kaks põhimõttelist võimalust, mida loomulikult annab ka omavahel kombineerida – lineaarne ja spiraallõiming.

Traditsiooniliselt on eesti keele õpetus ülikoolis ja üldhariduskoolis kasutanud lineaarset vertikaalset lõimingut: kõigepealt käsitletakse keele olemust, seejärel häälikuõpetust, siis vormiõpetust ja sõnamoodustust, pärast seda lauseõpetust ja semantikat. Sama lineaarne ülesehitus on kasutusel paljudes põhikooli õppekomplektides, kus keele struktuuri puudutav aine on ära jagatud kooliastme kolme klassi vahel sarnasel lineaarsel moel. Kuigi gümnaasiumis on kursuste süsteem ja põhimõtteliselt on kursuste järjekord vaba, on ka siin enamasti järgitud sarnast skeemi – kõigepealt keele struktuur, siis õigekeelsus ja lõpuks tekstiõpetus.

Lineaarne vertikaalne lõiming sobib hästi ainetele, mis on ka ise lineaarselt üles ehitatud – nagu näiteks ajalugu, loodusained ja matemaatika. Nendes ainetes rajatakse juurdetulevad teadmised olemasolevatele, muutes õpetust järk-järgult sügavamaks ja keerukamaks. Praktilistele ainetele nagu muusikaõpetus, kehaline kasvatus, tööõpetus ja võõrkeeled sobib aga paremini spiraallõiming, sest nende ainete peaesmärk ei ole mitte teadmiste süsteemi üles ehitamine vaid mingi kindla pädevuse arendamine. Selleks on aga vaja pidevalt arendada kõiki pädevuse aluseks olevaid osaoskusi. Teadmiste andmine on oluline sedavõrd, kui see aitab praktilisi oskusi omandada.

Eesti keele õpetus on traditsiooniliselt kuulunud matemaatika, ajaloo jt sisukesksete ainetega ühte rühma ja õpetuse eesmärgiks on olnud süstemaatilise teadmise kujundamine. Infoühiskonna tulekuga on aga emakeeleõpetuse eesmärk tunduvalt teisenenud, sest esmatähtsaks on muutunud toimiva emakeelepädevuse kujundamine. Seega on eesti keele aine praegu liikumas teadmiskesksete ainetest seast praktiliste ainetest hulka. Ühes sellega muutub järjest olulisemaks aine ülesehitusel arvestada spiraallõimingut.

See on oluline põhimõtteline muutus, mis vajab kindlasti tuge vastava õppevara näol. Samas võib uute õppekomplektide juurutamine võtta küllaltki kaua aega, seda enam, et ainekava ülesehitus ei rõhuta piisavalt spiraallõimingu tähtsust. Nii näiteks on põhikooli vanema astme õigekeelsuse ja keelehooldete õppevaldkond ainekavas üles ehitatud üsna traditsiooniliselt

linearsel viisil, sama rõhutab ka ainekava protsessikirjeldus. Põhikooli teise astme ainekava arvestab spiraallõiminguga mõnevõrra enam.

Samas tuleks rõhutada, et ainesisu lineaarne esitus ainekavas on paratamatu, kuid see ei tähenda, et aine vertikaalne lõiming peab tingimata olema lineaarne. Et ainesisu on esitatud kooliastmete, mitte klasside kaupa, ei ole põhimõttelist takistust spiraallõimingu kasutamiseks kooliastme sees. Nii on ka õpikute autoritel vabadus loobuda traditsioonilisest lineaarsest lõimingust kui nad seda soovivad. Isegi juhul, kui õpikute autorid jätkavad õpikute ülesehitamist traditsioonilisel viisil, on õpetajal võimalik erinevaid õpikuid kasutades rakendada oma aines spiraallõimingu.

Eelõeldu ei tähenda, et spiraallõimingu puhul tuleks lihtsalt teha õigekeelsuse ja keelehooldel valdkonnale ring peale igal õppeaastal, alustades sügisel häälikuõpetusega ja lõpetades kevadel lauseõpetusega. See oleks lihtsalt ainekeskse lineaarse õpetuse rakendamine lühema ajaperioodi jooksul.

Arvestada tuleks, et õigekeelsusalased oskused ja teadmised leiavad rakenduse teistes eesti keele aine õppevaldkondades: suulises ja kirjalikus suhtluses, teksti vastuvõtul ja tekstiloomes. Nad ei ole mingi iseseisev aineosa, mida omandatakse lahus teistest õppevaldkondadest. Vastupidi: õigekeelsus ja keelehoole tuleb integreerida teiste õppevaldkondade tegevustega ja neid tuleb arendada ühtse tervikuna. See tähendab, et õigekeelsusalased teemad tuleb siduda sobival viisil kommunikatiivsete teemadega. Olenevalt sellest võib keeleteadmiste omandamine kulgeda ka teises järjekorras, st kui mingi pädevuse arendamiseks on vaja mingit kindlat keeleteadmist (näit otsest kõnet), siis räägitakse sellest õigekeelsusteemast, kui järgmine teema keskendub mõnele suulise esinemise tahule, siis käsitletakse sellega seoses näiteks hääldust ja välidet (määral, mis on praktilise oskuse kujunemiseks vajalik).

Käesoleva alapeatüki lühike kokkuvõte oleks järgmine: eesti keele õpetuse eesmärk on keelise pädevuse arendamine, seega eesti keele õpetus on praktilise orienteeritud nagu võõrkeeleõpetus. Et praktiliste pädevuste arendamine on esiplaanil, siis käsitletakse keele- ja õigekeelsusteadmisi sellest lähtudes ja vastavalt vajadustele, mida pädevuse arendamine tingib. Selline vaatenurk lõhub traditsioonilise lineaarse lõimingu kooliastmete õppepraktikas, mille kohaselt keelt hakatakse õpetama ühest otsast ja lõpetatakse teises. Keelelisi teadmisi tuleb anda pidevalt ja igal aastal kogu ainemahu ulatuses, kuid lähtudes nendest vajadustest, mida sellele seab keeleliste osaoskuste arendamine. See tähendab, et iga konkreetse keeleteadmise õpetamise kord muutub ajalis-mahuliseks lühemaks, kuid seda hakatakse kordama tunduvalt sagedamini kui lineaarse

lõimingu korral. Samas muutub õpetus järjest sügavamaks, lähtudes sellest, kuidas õpilaste pädevus areneb. Seega eesti keele õpetuse edukaks lõimimiseks niihästi aine siseselt kui ka teiste ainetega on vaja kõigepealt vabaneda lineaarsest ainekesksest õpetamispraktikast ja orienteeruda spiraalselt kulgevale pädevusekesksele õpetusele.

2. Horisontaalne lõiming

2.1. Õppevaldkondade lõiming eesti keele õpetuse sees

Põhikooli II ja III astme eesti keele ainekava esitab neli õppevaldkonda: suuline ja kirjalik suhtlus, teksti vastuvõtt, tekstiloomine ning õigekeelsus ja keelehoole. Kui vaadata ainekava lahtikirjutust, siis esimesed kolm on esitatud selgelt osaoskustest lähtuvalt, õigekeelsuse ja keelehoole materjal aga väga traditsiooniliselt ja keele struktuuri keskselt. Sarnane paralleelsus on ka gümnaasiumi eesti keele ainekavas, mis esitab kolm sisukursust ja kolm praktilise eesti keele kursust. Õppeaine sisu jagamine praktiliseks ja teadmispõhiseks pooleks tõstatab otsekohe küsimuse eesti keele ainesiseste õppevaldkondade omavahelisest lõimingust.

Traditsiooniliselt on kommunikatiivsete pädevuste arendamisele suunatud õppevaldkonnad olnud omavahel hästi lõimitud, sest suhtlus, tekstiloomine ja teksti vastuvõtt on praktilises keelelises toimimises paratamatult tihedalt läbi põimunud. Seevastu keeleteadmiste osa on niihästi ainekavas, õppekirjanduses kui ka õppepraktikas paraku olnud peaaegu sama eraldatud kui näiteks kirjanduse ja ajaloo õpetamine – nad lihtsalt kulgevad kõrvuti. Heaks näiteks on põhikooli emakeeleõpikute komplekt „Noor keeleteadja”, milles keeleteemadele pühendatud peatükid vahelduvad tekstiõpetusele pühendatud peatükkidega, ilma et nende vahel mingit sisulist kokkupuutepunkti oleks.

Selline praktika vaatab mööda kõige ilmselgemast ja vaieldamatust faktist, et kogu suhtlemine põhineb keelel ja erinevad tekstid, olgu suulised või kirjalikud, kasutavad keelevahendeid ja need vahendid on teksti tüübist sõltuvalt erinevad.

Kui keeleteadmisi õpetatakse koos tekstiõpetusega vastavalt sellele, milliste tekstidega parasjagu tegeldakse, oleks võimalik lõimingu abil emakeeleõpetus oluliselt tõhusamaks muuta. Tuleb vaid tuvastada tekstide ja keeleliste konstruktsioonide vastavused.

Alljärgnevalt esitatud tabelis on õppekavas esitatud õigekeelsuse ja keelehoole all esitatud materjal vastavusse viidud keelepädevustega (vt tabel 1).

Tabel 1. Õigekeelsuse ja keelehoolde materjali vastavused keelepädevustega

Keelepädevuste arendamine	Keeleteadmised
Teadustekst, referaat, ülevaade	Umbisikuline tegumood. Tsitaat, refereering, kaudne kõne, nende kirjavahemärgistus. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus (keerukamad sõnad ja nimed, nende õigekiri. Teemaga seostuvad võtmesõnad ja fraseologismid, nende sünonüümid ning paronüümid ning stiilivärving).
Kollane ajakirjanduslugu, sahin	Kaudne kõneviis, lisand, selle kirjavahemärgistus. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Intervjuu Kirja ja meili kirjutamine <i>mina-</i> , <i>sina-</i> ja <i>tema-</i> vormis ilukirjandus <i>meie-</i> vormis manifest	Isik ja arv. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Ametlikud tekstid – aruanne, koosoleku kokkuvõte, seletuskiri.	Lauselühendid, nende õigekiri. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Uudis, pressiteade, pressikonverentsi ülevaade.	Otsene ja kaudne kõne, <i>et</i> -lause ja selle kirjavahemärgistamine. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Struktureeritud CV, elulookirjeldus, seletuskiri, kronoloogia	Põhi- ja järgarvud, kuupäevad, aastad, kellaajad. Algustäheõigekiri. Lühendamine. Lihtminevik, täisminevik. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Avaldus, taotlus	Tegusõna infiniitsed vormid.
Ettepanek süsteemi või struktuuri muutmiseks, tegevuskava, fantaasialugu	Tingiv kõneviis, <i>kui</i> -lause ja selle kirjavahemärgistamine. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Juhend, eeskiri, üleskutse	Käskiv kõneviis, üte, selle kirjavahemärgistamine. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Jutustus, narratiiv, uudis, reportaaž	Kindel kõneviis. Lihtminevik, enneminevik. Lisand, selle kirjavahemärgistamine. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Ilukirjanduslik narratiiv, kultuurisündmuse retsensioon, arvamuslugu.	Põimlause, segaliitlause, selle kirjavahemärgistamine. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Kõrgstiilne pidulik tekst või kõne	Lühikese mitmuse ja ülvõrde vormid. Õigehääldus.
Spordikommentaari (raadios)	Määrsõnad, omadussõnad, määrused, täiendid, võrdlusastmed. Õigehääldus. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Vaatlusaruanne, süsteematiseerimine.	Korduvate eri- ja samaliigiliste lauseliikmete ning täiendite kirjavahemärgistamine. Algustäheõigekiri. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Poliitiline debatt, väitlus. Diskussiooni ülevaade.	Rindlause võimalused (<i>aga, kuid, sest</i>) ja kirjavahemärgistamine. Teksti ja teemaga seostuv sõnavaraarendus.
Arutleva teksti struktureerimine	Määrsõnad, määrused. Ühendavad, vastandavad ja kokkuvõtavad püsiväljendid.
Ajakirjandusteksti toimetamine	Tegusõna vormide kasutamine lauses. Tegusõna kokku- ja lahkukirjutamine. Kõrvallause ja lauselühendi asendus.

Nagu ülaltoodud tabelist nähtub, seostub ühe kindla tekstiliigiga tavaliselt keeleteadmisi erinevatelt keele struktuuritasanditelt, näiteks õigehääldus, tegusõnavormid, liitlauselisus ja kirjavahemärgistus. Erinevate tekstide puhul on aktuaalsemad ühed või teised keeleteadmised. Nii on kaudne kõneviis sage seltskonnaajakirjanduslikus kõmuloos, käskiv kõneviis aga juhendites. Traditsioonilises õpetuses käsitleti neid mõlemat kõneviiside õppetunnis koos, kuid lahus nende funktsionaalsetest ülesannetest. Ülaltoodud lõimingukava kohaselt on nende omandamine ajaliselt lahutatud ja toimub keelepädevuste arendamise vajadustest, mitte keele struktuuri loogikast lähtuvalt. Selline lõiming võimaldab keeleteadmised efektiivsemalt rakendada praktiliste oskuste arendamise teenistusse.

Õppevaldkondade lõimimine eesti keele õpetuse sees nõuab põhimõtteliselt uudse õppevara väljaarendamist, kus keeleteadmised ei oleks esitatud lineaarselt keele struktuuri loogikast lähtudes vaid vastavalt sellele, milliseid funktsionaalseid pädevusi parasjagu arendatakse. Kuigi uudne emakeeleõpetuse jaoks, on selline meetoodika laialdaselt kasutusel võõrkeeleõpetuses ja on ennast seal täielikult õigustanud.

Võõrkeeleõpetusele omase praktilise ja teoreetilise materjali tihe omavaheline sidumine praktiliste pädevuste arendamise vajadusest lähtuvalt on emakeeleõpetuse jaoks oluline veel seetõttu, et ainult sellisel viisil on võimalik efektiivselt lõimida eesti keele ja kirjanduse õpetust.

2.2. Eesti keele õpetuse ja kirjandusõpetuse lõimimine

Nagu artikli alguse analüüs näitas, muudab eesti keele ja kirjanduse õpetuse lõimingu sisuliselt võimatuks asjaolu, et eesti keele õpetuse keskmes on keeleteadmiste omandamine keele struktuurist lähtuva lineaarse õppimisviisi tõttu. Ülalesitatud lõimimiskava aga seab aine sisus keskele kohale suhtluspädevused, mille arendamine võib toimuda väga erineva sisu põhjal alates poliitikast ja igapäevaelust kuni ilukirjanduse ja filosoofiani välja. See asjaolu avabki loomuliku tee kirjandusõpetuse ja eesti keele õpetuse ulatuslikuks ja tõhusaks lõimimiseks.

Alljärgnevas tabelis on viidud vastavusse põhikooli III astme eesti keele õppekavas esitatud õppesisud ja kirjanduse õppekavas esitatud õppesisud (vt tabel 2).

Tabel 2. Põhikooli III astme eesti keele ja kirjanduse õppesisude vastavused

Kirjanduse õppesisu	Eesti keele õppesisu
Osaoskus: suuline eneseväljendus	
Loetud raamatu tutvustamine. Lugemissoovituste jagamine. Teose võrdlemine mõne teise teosega. Teose stiililise eripära kirjeldamine.	Kuuldust ja loetust kokkuvõtte tegemine ning asjakohaste küsimuste esitamine. Loetu kirjalik ja suuline vahendamine.
Loo jutustamine. Eri vaatepunktist jutustamine. Jutustades aja ja koha muutmine. Jutustades tsitaatide kasutamine. Kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon.	Kõneks valmistumine, kõne koostamine ja esitamine. Kõne näitlikustamine. Ettekande koostamine ning esitamine.
Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal.	Suhtlemine rühmas, sõna saamine, kõnejärje hoidmine. Rühmatöö ajal arvamuse avaldamine ja põhjendamine. Diskussioon. Kompromissi leidmine ning kaaslaste öeldu/tehtu täiendamine. Fakti ja arvamuse eristamine.
Osaoskus: kirjutatud teksti mõistmine	
Teksti kesksete mõtete leidmine. Teose teema ja peamõtte sõnastamine.	Eri liiki tekstide lugemine ja võrdlemine. Olulise info leidmine, süstematiseerimine ning selle põhjal järelduste tegemine.
Tundmatute sõnade tähenduse otsimine, oma sõnavara rikastamine.	Sõnastuse rikastamine, sünonüümide tähendusvarjundid. Homonüümid ning veaohhtlikud paronüümid. Keelendite stiilivärving, seda mõjutavad tegurid. Fraseologismid, nende stiilivärving.
Tegelastevahelise põhikonflikti leidmine ja sõnastamine, suhete analüüs.	Kriitiline lugemine.
Metafoorilise ja kujundliku teksti mõistmine.	Fraseologismid, nende stiilivärving.
Osaoskus: kirjalik eneseväljendus	
Teose või filmi kokkuvõtte kirjutamine. Konspekti koostamine. Teost tutvustava ettekande koostamine. Erinevate teoste peategelaste võrdlus. Kirjandusteose probleemidest lähtuv arutlus. Kirjandusteose arvustus. Teatrietenduse või filmi arvustus.	Alustekstide (meedia- ja teabetekstide) põhjal kirjutamine: refereerimine, arutlemine. Teabeallikatele ja alustekstidele viitamise võimalused. Arvamuse kirjutamine: isikliku seisukoha kujundamine käsitletava probleemi kohta, selle põhjendamine. Arutlusteema leidmine ning sõnastamine isikliku kogemuse või alustekstide põhjal. Arutluse põhiskeem: väide, põhjendus, järeldus.
Kiri teose autorile või ühelt tegelaselt teisele. Tegevusjuhend tegelasele. Tegelase elulugu. Tegelase seletuskiri. Tegelase iseloomustus või CV.	Kirja kirjutamine ja vormistamine, keelevahendite valik. Tarbetekstide (juhendi, elulookirjelduse, avalduse, seletuskirja, taotluse) eesmärk, tarbetekstide tunnused ja ülesehitus. Tarbetekstide koostamine ja vormistamine: elulookirjeldus, seletuskiri, avaldus, taotlus.
Metafooride ja kujundlike võtete kasutamine. Loo vaatepunkti muutmine. minavormis loo kirjutamine. Detailide abil laiendatud loo kirjutamine. Teksti žanri muutmine (nt luuletuse põhjal kuulutus, uudisest jutustuse). Alusteksti sisulise vastandteksti kirjutamine.	Sobivate keelendite valimine kõnelemisel ja kirjutamisel suhtluseesmärkide järgi. Kirjaliku ja suulise keelekasutuse eripära. Keeleteadmiste rakendamine töös tekstidega. Keelekujundite kasutamine tekstiloomel: konteksti sobivad ja sobimatud kujundid.

Nagu tabelist 2 nähtub, kattub kirjanduse ainekava sisu vägagi suurel määral eesti keele ainekava sisuga. See tähendab, et praktikas võimaldaks kahe aine ühendamine ülaltoodud teemade käsitlemisel suurendada ajaliselt kuni 1/3 mõlema aine käsutuses olevat ajalist ressursi. Seda on võimalik ilmestada järgmise näitega.

Oletame, et mingi teose, näiteks „Libahundi” käsitlemiseks on õpetaja töökavas ette nähtud viis tundi, millest üks tund on pühendatud teose tegevusele ja põhiideele, teine tund tegelaste iseloomustamisele, kolmas tund tegelaste vaheliste konfliktide analüüsile, neljas tund teoses käsitletud eksistentsiaalsete teemade analüüsile ja viies tund teose keelele ja stiilile. Eesti keele õpetuses oleks samal ajal kolm tundi planeeritud meediatekstidele ning kaks tundi keeleteadmiste ja õigekeelsuse arendamiseks. Lõimides eesti keele ja kirjanduse õpetuse, saaks kumbi aine oma eesmärkide saavutamiseks kasutada vähemalt kaks tundi rohkem aega. (All on õppetegevuste taga sulgudes eri ainete eesmärkide saavutamiseks pühendatud aeg, mis ületab tunni tervikmahtu, sest ühendades keelepädevuse arendamise kirjanduse sisuga võimaldab kahte eesmärki saavutada üheaegselt.)

Näide 1. Eesti keele ja kirjanduse lõiming: „Libahunt“

1. tund: Põhilised meediatekstid, uudis. Õpilased koostavad „Libahundi“ tegevustikust lähtudes igauks mingi uudise (eesti keele õpet 45 min, kirjanduse õpet 30 min).

2. tund: „Libahundi“ tegevustiku ülevaade – analüüsitakse uudiseid ja leitakse selle põhjal teose võtmekohad, rekonstrueeritakse kogu tegevustik (kirjanduse õpet 45 minutit, eesti keele õpet 20 min).

3. tund: Selgitatakse intervjuu andmise ja võtmise põhimõtteid. Osa õpilasi kehastuvad „Libahundi“ tegelasteks ja valmistuvad seltskonnaajakirjale intervjuud andma, osakehastuvad ajakirjanikeks ja võtavad intervjuu (eesti keele õpet 45 min, kirjanduse õpet 20 min).

4. tund: Käsitletakse lühidalt kaudset kõneviisi ja leksikaalseid võimalusi vahendatud info edastamiseks (*vist, kuuldavasti* jt), samuti kaudse kõne kajastamist kirjas (refereerimissõnad, *et*-lause ja selle kirjavadhemärgistus). Ajakirjanikud vormistavad intervjuu, tegelasteks kehastunud kirjutavad seltskonnaajakirjale „sahina“ „Libahundi“ põhjal (eesti keele õpet 45 min, kirjanduse õpet 15 min).

5. tund: Loetakse ette mõned intervjuud ja sahinad ja rajatakse sellele tegelastevaheliste konfliktide analüüs. Õpilased jagatakse rühmadesse, toimuvad rühmaarutelud – enne arutelu meenutatakse arutluse struktuuri, argumenteerimist, põhjendamist ning arutelu kokkuvõtte koostamist. Töörühmad koostavad arutelukokkuvõtteid (kirjanduse õpet 45 min, keeleõpet 20 min).

6. tund: „Libahundi“ karakterite intervjuude ja selleteemaliste sahinade keeleline analüüs õigekeelsuse ja kaudse teatamislaadi saavutamise osas. Põhiliste vigade esiletoomine. Uus materjal: otsene kõne ja kindel kõneviis. Õpilased saavad ülesande teisendada intervjuudes kaudne kõne otseseks kõneks ja sahinade teisendamise uudisteks kaudse teatamislaadi asendamisega kindla kõneviisiga (keeleõpet 45 min, kirjanduse õpet 10 min).

7. tund: „Libahundis“ tõstatavate eksistentsiaalsete probleemide analüüs, teose sidumine tänapäevaga. Tutvustatakse/meenutatakse väitluse põhimõtteid, moodustatakse võistkonnad, toimub väitlus (kirjanduse õpet 45 min, keeleõpet 20 min).

8. tund: Olemus- ja persoonilugu ja selle tunnused. Õpilased arendavad „Libahundi“ intervjuude ja uudiste põhjal välja pikemad ja põhjalikumad olemus- või persoonilood, milles kajastatakse ka käsitletavate konfliktide tähtsust ühiskonnale tänapäeval; näiteks Eesti Ekspressi persooniloo formaati arvestades (võib ka illustreerida) (keeleõpet 45 min, kirjanduse õpet 30 min).

9. tund: Käsitletakse „Libahundi“ keelt ja stiili, tegelaste keelelist ja väljenduslikku omapära ning selle mõju teose atmosfäärile. „Libahundi“-teemaliste persooni- või olemuslugude stilistiline kohendamine eesmärgiga anda tekstile alusteksti stiililist hõngu või muuta tegelaskuju väljendus originaalile lähedasemaks (kirjanduse õpet 30 min, keeleõpet 30 min).

10. tund: Kokkuvõte „Libahundi“ probleemistikust, tähtsusest omas ajas ja tänapäeval (kirjandusõpetus 45 min).

Ühendades ülaltoodud viisil kirjanduse ja keeleteemad, pikeneb mõlema aine teemadele pühendatav ajaline maht oluliselt, sest teemasid käsitletakse 5 tunni asemel 10 õppetunnis. Loomulikult ei ole mõlema aine kaal igas tunnis võrdne, nagu näitab ka ajaline jaotus ülaltoodud näites. Kui vaadata puhtalt ajalist mahtu, siis võib öelda, et kummagi aine temaatikale sai pühendatud mitte täis 10 tundi vaid 7 tundi õppeaega. Niisiis tähendaks keele ja

kirjandusteemade selline süstemaatiline lõimimine teemale pühendatud aja suurenemist umbes 30% võrra. Selline efektiivsuse tõus on muidugi võimalik vaid siis, kui eesti keele õpetuses loobuda keeleteadmiste õpetamisest keele struktuuri loogikast lähtuvalt.

2.3. Eesti keele õpetuse kooskõlastamine teiste õppeainetega

Kui lähtuda seisukohast, et eesti keele õpetuse eesmärk on õpilase emakeelepädevuse arendamine kõigi osaoskuste ulatuses, siis võib emakeeleõpetust lõimida edukalt ükskõik millise ainega, välja arvatud võõrkeelteõpetus, sest kõigi teiste ainete sisu omandatakse eesti keele vahendusel ja põhimõtteliselt võiks siis ka eesti keele pädevuste arendamisel kasutada mistahes tekste, alates geograafiast ja lõpetades muusikaajalooga.

Samas on selge, et kõigist ainetest sobib emakeeleõpetusega sisu poolest kõige paremini kirjandusõpetus, mistõttu on ka loomulik, et just nende kahe aine lõiming on kõige tihedam. Võiks isegi öelda, et ei ole mõtet innustada emakeeleõpetajat emakeeletundides kasutama geograafia, ajaloo või bioloogiaõpetuse tekste emakeelepädevuste harjutamiseks, sest tõenäoliselt ei ole emakeeleõpetaja pädevus nendes valdkondades võrreldav tema pädevusega kirjandusõpetuses. Seega võiks suhtuda teiste ainetega lõimimise kavasse tagasihoidlikult, aga seda tungivamalt soovitada lõimingut kirjandusõpetusega.

On siiski üks valdkond, kus ainetevaheline lõiming on eesti keele õpetuse seisukohalt õigustatud. See puudutab keerukate mittelineaarsete tekstide funktsionaalset lugemist. Selliste tekstide hulka kuuluvad tabelid, joonised, diagrammid, vooskeemid, hüpertekst, joonealuste märkuste ja teksti lõpus esitatud märkustega tekstid, teksti ja pildi sümbioos jt, põhiliselt teabe- ja aimekirjanduses kasutatavad infoesitusviisid.

Samas tuleks arvestada, et nii mõnegi keeruka tekstitüübi (tabel, diagramm, skeem jne) mõistmist suudaks reaallaine õpetajad õpetada efektiivsemalt kui emakeeleõpetajad, sest nende ainete erialane keel põhineb suures osas sedalaadi infoedastusel. Sama kehtib tekstülesannete mõistmise kohta matemaatikas, kaardi lugemise ja kaardi põhjal jutustamises kohta geograafias, referaatide koostamise kohta kõigis n.õ jutustavates ainetes jne. Et funktsionaalne lugemine on vaieldamatult emakeeleõpetuse ülesanne, siis on nende tekstide mõistmise arendamisel lõimimine reaali- ja loodusainetega väga oluline, kuid see oleks ilmselt palju efektiivsem, kui see toimuks valdavalt reaallainete õpetamise kaudu.

Emakeeleõpetajad võiks koos teiste ainete õpetajatega töötada välja ühistegevuse kava, kus aineõpetajad valmistavad ette keerukate tekstide mõistmisel põhinevaid harjutusi, mille sisulist osa hindavad aineõpetajad ja keelelist osa eesti keele õpetaja. Sama kehtiks ka referaatide hindamise osas: emakeeleõpetaja arendab teaduskeele stiili, referaadi kompositsiooni, refereerimist ja viitamist; õpilane koostab referaadi mingis ainetunnis tööülesandena, seda hindab sisu poole pealt aineõpetaja ja keelelise poole pealt emakeeleõpetaja.

2.4. Eesti keele ja keeleainete lõiming

Emakeeleõpetuses võib valdkonnaüleseid seoseid leida kõige kergemini võõrkeeleõpetusega, sest kõigi keelte õppimise puhul on oluline tunda keele struktuuri ja selle seaduspärasusi, samuti on iga keele õppimise puhul oluline arendada samu pädevusi – kirjutamist, kuulamist, kõnelemist ja lugemist. Traditsiooniliselt on seetõttu rõhutatud, et emakeeleõpetus annab ülevaate grammatilisest ehitusest ja mõistestiku võõrkeelte omandamiseks. Teadmiste ülekannet emakeeleõpetusest võõrkeeleõpetusse on põhjendatud ka sellega, et keerukate nähtuste omandamine emakeele kaudu ja emakeele näidete põhjal on kergem kui võõrkeeles ja/või võõrkeele näidete põhjal.

Iseenesest on see õige lähenemine, kuid paraku on aeg teinud siin olulised korrektiivid – võõrkeeleõpetus algab juba 2. klassist ja võõrkeele omandamise metoodika on muutunud grammatikakesksest väga palju suhtluskeskemaks. Näiteks põhikooli võõrkeelte ainekavas ei mainita keeleteadmisi õppeeesmärgina ega õppesisuna üldse, need on vaid „vahend parema keeleoskuse omandamiseks. Keele struktuuri õpitakse kontekstis, järk-järgult jõutakse grammatikareeglite teadliku omandamise juurde.”

Seetõttu on õpilased omandanud võõrkeeles juba üsna arvestatava suhtluspädevuse selleks ajaks, kui emakeeleõpetuses hakatakse rääkima keele struktuurist ja grammatilistest mõistetest. Et ka algklasside emakeeleõpetuses ei peeta oluliseks grammatilise struktuuri ja keeleteadusliku mõistestiku süsteemset omandamist, tuleks keeleainete õppes teha oluline ümberhindamine selles osas, kuidas keelt kui struktuuri puudutavat teadmist õpetada. Pigem on võõrkeeleõpetajad siin esmateadmiste andjaks ja emakeeleõpetaja ülesandeks jääb hiljem süsteemi kinnistamine ja keeltevaheliste erinevuste süstemaatilisem esiletoomine gümnaasiumi kursustes.

3. Üldpädevuste arendamine

Riiklikus õppekavas väljendatud üldpädevuste arendamise kaudu kujundatakse kõige kesksemaid isiksuseomadusi nagu eetilised, sotsiaalne vastutustunne, enesemõtestamine, õppimisvõime, suhtlusoskus, probleemilahendusvõime ja ettevõtlikkus. Neid pädevusi ei ole üldjuhul otstarbekas kujundada otsese instrueerimise kaudu koolitunnis vaid need kujunevad ise aastate jooksul kooli õppe- ja kasvatustegevuse käigus. Erandiks on küll suhtluspädevus ja matemaatikapädevus, mille arendamine on emakeeleõpetuse ja matemaatikaõpetuse üldeesmärgiks.

Ka teiste üldpädevuste arendamiseks võib ju olemas olla eraldi kursusi, kuid pädevuse kujunemiseks on siiski vaja pidevat ja pikaajalist protsessi. Seetõttu ei tohiks üksikuid ainekursusi ühegi üldpädevuse kujunemisel üle tähtsustada. Pigem tuleks kujundada kogu kooli sotsiaalne keskkond selliseks, et selles igapäevaselt toimides saaks soovitud üldpädevused õpilasel aastate jooksul välja kujuneda. Loomulikult hõlmab üldpädevuste kujunemiseks soodsa keskkonna loomine ka aineõpetust, sest lõviosa koolis veedetavast ajast toimivad õpilased ainetunnis. Vaatlengi nüüd lühidalt, kuidas üldpädevusi eesti keele õpetuse kaudu arendada. Jätan vaatluse alt välja suhtluspädevuse, mis on emakeeleõpetuse üldeesmärk ja matemaatikapädevuse, mille arendamiseks on eesti keele õpetuse vahendusel vähe võimalusi.

Põhimõtteliselt on üldpädevuste arendamiseks eesti keele õpetuse vahendusel kaks võimalust:

- 1) õppekeskkonna kujundamine selliselt, et selles toimides kujuneks õpilasel soovitud üldpädevused;
- 2) keelepädevuse arendamine selliste tekstide vahendusel, mis võimaldab õpilastel arutleda ja arvamust avaldada üldpädevusi puudutavatel teemadel.

Tõhusam neist on ilmselt esimene, sest see toimib kujundava keskkonnana pidevalt. Kindlasti tuleks kasutada ka teist võimalust, sest see pakub võimalust reflekteerida inimeseks olemisega kaasnevate oluliste valikute üle, mida on üldpädevuste kujunemiseks samuti vaja. Järgnevalt mõningaid näiteid selle kohta kuidas üldpädevuste arendamist eesti keele õpetuse praktikas teostada.

Näide 2. Üldpädevuste väärtuspädevus, sotsiaalne pädevus ja enesemääratluspädevus arendamine eesti keele õpetuse praktikas

Väärtuspädevus, sotsiaalne pädevus ja enesemääratluspädevus

Keskkond arendajana.

Kehtestatakse normid, mille alusel toimub õpetaja ja õpilaste omavaheline suhtlemine tunnis. Üldiselt tähendab see tunnidistsipliini, kuid seda peaks mõistma avaramalt. Eesmärk ei ole mitte võimalikult range kord tunnis, vaid ühise käitumisreeglite süsteemi kehtimine. See võib olla ka suhteliselt vaba, kuid peab põhinema vastastikusel lugupidamisel ja toetama vastastikust lugupidamist. Normid võib kehtestada õpetaja, kuid need võib kokku leppida ka klassiga ühiselt. On selge, et alati on keegi, kes esitab väljakutse normidele, seab kahtluse alla õpetaja autoriteedi, üritab oma väärtushinnanguid klassis kehtestada jne. Väärtuspädevuse, sotsiaalse pädevuse ja enesemääratluspädevuse kujunemiseks on oluline, et õpetaja suudaks luua keskkonna, kus kasvatusena taotletavad väärtused ja omadused oleks hinnatud ja domineeriks. Lihtsaid näiteid, kuidas seda saavutada, pole võimalik anda.

Teemad.

Parimaid võimalusi väärtuspädevuse, sotsiaalse pädevuse ja enesemääratluspädevuse arendamiseks pakuvad loomulikult ilukirjandus, teater ja film, sest teosed kujutavad keskseid valikuid väärtuste ja käitumiste vahel. Diskussioonid tegelaste käitumise ja valikute üle on parimaid võimalusi kujundada väärtuste hierarhiat. Keskseimal kohal on sellised arutlused muidugi kirjandustundides. Sedavõrd, kuidas kirjanduse materjali kasutatakse eesti keele pädevuse arendamiseks (vt näiteid järgmises alapeatükis), saab väärtuspädevust arendada ka eesti keele tundides. Lisaks sellele võib väärtuspädevust, sotsiaalset pädevust ja enesemääratluspädevust arendada elulisi olukordi modelleerides (näiteks valimiskampania, õppenõukogu koosolek, töökoha taotlemine, pressikonverents kliimasoojenemise või mõnel teisel elulisel teemal).

Näide 3. Üldpädevuste õpipädevus ja ettevõtlikkuspädevus arendamine eesti keele õpetuse praktikas

Õpipädevus ja ettevõtlikkuspädevus

Keskkond arendajana.

Ilmselt parimaks viisiks nende pädevuste arendamiseks on vaheldusrikka õpikeskkonna loomine, milles ei domineeriks klassikaline frontaalne õpetus, kus õpetaja edastab uut teadmist ja õpilased seda passiivselt vastu võtavad. Suurepäraseid võimalusi õppetegevuse mitmekesistamiseks pakub disainõpe (vt 4.2.8), mis kujundab suuremaid elulisi olukordi modelleerivaid õpiühikuid. Selliste õppeülesannete lahendamine nõuab erinevate õpistrateegiate kasutamist, initsiatiivi lahenduskäikude leidmisel, suuremate ülesannete jagamist osaülesanneteks, rühma- ja paaristööd, rollimängu.

Teemad.

Õpipädevuse keskseks elemendiks on võime leida vajalikku informatsiooni, ettevõtlikkuspädevuse keskne element on võime leida probleemile efektiivne lahendus. Mõlemad pädevused põhinevad oskusel hallata informatsiooni. Et valdav osa informatsioonist on keeleline, siis on võimalik eesti keele õpetuse kaudu mõlemat üldpädevust ka arendada. Kaasaegsete elektrooniliste infootsingutehnikate arendamist alahinnatakse sageli, arvates, et seda on võimalik omandada intuitiivselt. Mingil tasemel on otsingut võimalik muidugi iseseisvalt omandada, kuid nõrgemate otsinguoskus jääbki sel juhul liiga nõrgaks kaasaegses ühiskonnas toimimiseks. Seetõttu tuleks regulaarselt tegeleda elektroonilise infootsinguvilumuse arendamisega.

Selleks tuleks õpetada semantilist analüüsi – otsingu jaoks märksõnade leidmist ja nende kombineerimist, fraaside kasutamist otsingus, välistavate võtmesõnade kasutust jms. Samuti on oluline otsingumootorite süntaksi tundmine ning loogiliste operaatorite kasutamine. Kindlasti tuleks teha praktilisi harjutusi infootsinguks, kus jooksvalt analüüsitakse kõige efektiivsemaid otsingustrateegiaid. Erinevate otsingustrateegiate võrdlus näitab praktikas, kuidas probleemile erinevate nurkade alt läheneda.

4. Lõiming läbivate teemadega

Ei ole kahtlust, et emakeelne suhtluspädevus niihästi kõnes kui kirjas on üks kõige põhilisemaid eeldusi nii edukaks õppimiseks, ühiskondlikuks toimimiseks kui ka erialaseks tegutsemiseks ükskõik millisel alal. Lõiming läbivate teemadega pakub suurepärase võimaluse muuta emakeeleõpetus rohkem tegeliku elu vajadustest lähtuvaks.

Et ükski pädevus ei eksisteeri väljaspool situatsioone, abstraktselt, siis on pädevusi kõige parem arendada nii, et luuakse olukord, kus antud pädevust on vaja rakendada ja selles olukorras toimimise kaudu pädevus arenebki. Seega tuleks eesti keele õpetuse õppevara koostamisel ja õppetöö planeerimisel alustada küsimusest: millistes olukordades inimesel keelepädevuse üht või teist osaoskust kasutada tuleb, st millised on need olukorrad, millega inimene ühiskonnas toimides kokku puutub ja millega hakkamasaamiseks tuleks teda ette valmistada. Olukordade valikul on hea lähtuda õppekava läbivatest teemadest, näidisvalik neist on esitatud järgmises tabelis (vt tabel 3).

Tabel 3. Läbivatest teemadest lähtuvad keelekasutusolukorrad

Läbiv teema	Keelekasutusolukorrad
Elukestev õpe ja karjääri planeerimine	Stipendiumi taotlemine (motivatsioonikirja kirjutamine, soovitusete mustandi kirjutamine iseenda kohta, intervjuu); ametikohale kandideerimine (CV ja avalduse kirjutamine ja tööintervjuu); töövaidluse lahendamine (õigusliku probleemi kohta info hankimine, oma kaasuse kujundamine ja selle esitamine tööandjale); arenguveustus (eneseanalüüsi koostamine, arenguvisioni esitamine, palgatõususeoovi põhjendamine); täiendkoolituse taotlemine (ettepanek tööandjale täiendkoolitusele saamiseks).
Keskkond ja jätkusuutlik areng	Keskkonnaalase sotsiaalreklami kampaania kujundamine (väli- ja ajakirjandusreklam, raadioreklam, telereklam, arvamuskirjed, ümardaud televisioonis).
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus	Valimiskampaania läbimängimine (vt detailset näidet allpool); kodanikualgatus läbimängimine (pöördumise koostamine allkirjade kogumiseks, arvamuse loo kirjutamine, intervjuu andmine pressile, esinemine rahvakogunemisel); sponsorite leidmine projektile (projekti kavandi koostamine, sponsoritega kontakteerumine, projekti esitus).
Kultuuriline identiteet	Kultuurisündmuse läbimängimine (vt „Libahundi“ näidet ülal või näidet „Uus ekraniseering“ all); eesti keelt ja kultuuri tutvustava voldiku koostamine; eesti keele ja õpitavate võõrkeelte struktuurierinevuste võrdlus; võõrmõjud keeles.
Teabekeskond	Klassi ajalehe või blogi toimetamine; sama sündmuse kajastamine eri meediakanalite vahendusel (pressikonverents, millele järgnevad artiklid erinevates meediakanalites, lood raadios, televisioonis, koos intervjuude ja arvamustega).
Tehnoloogia ja innovatsioon	Oma sõnumi kujundamine veebikeskkonna jaoks ja selle avaldamine (blogi, videopöördumine, taskuhääl).
Tervis ja ohutus	Tervise- või ohutusala teavituskampaania planeerimine ja läbi- viimine nooremates klassides.

Väärtused ja kõlblus	Kirjanduslik kohus (määratakse kohtunikud, süüdistaja, kaitsjad, kohtualune ja tunnistajad ja mängitakse läbi kohtuprotsess mõne kirjandusliku kangelase üle; ümarlaud televisioonis (matkitakse telesaate formaati koos saatejuhi ja saatesse helistamise võimalusega); õppenõukogu (mängitakse läbi õppenõukogu koosolek halvasti käitunud õpilase üle, kuulatakse õpilast, tunnistajaid, lapsevanemat, langetatakse otsus ja protokollitakse see).
----------------------	---

Iga läbimängitava olukorra kohta tuleks koostada mudel, kuidas käituks kompetentne isik antud olukorras, mida ta teeks ning milliseid ressursse (kognitiivseid, ainelisi, töövahendeid) ta vajaks selles kompetentselt käitumiseks. Sellist õppetöö kujundamise viisi nimetatakse disainõppeks. Alljärgnevalt annan lühikese ülevaate disainõppe põhimõtetest koos mõne praktilise näitega selle rakendamisest emakeeleõpetuses.

5. Disainõpe

Disainõppe aluseks on professor Mary Kalantzise teooria (vt <http://newlearningonline.com>). Selle kõige olulisem uuendus varasemaga võrreldes on selles, et õppimist ei vaadelda väikeste õppesisu tükikeste omandamisena, vaid kujundatakse suuremate olukordi modelleerivate õppeelementidena. Õppeelemendid on mõtestatud pädevustest lähtuvalt, keskenduvad selle mingile aspektile, mida õppeelement arendab. Samuti on õppeelemendi disain allutatud pädevuse loogikale (situatsioon, tegevus, osalised, eesmärk). Sellise suurema õppeelemendi näiteks sobiks teema „Libahunt”, mida kirjeldasin ülal ja mis kujutas endast kirjandusteose modelleerimist ühiskondliku sündmusena, mis leiab kajastuse meedias.

Õppeelemendid ei pea tingimata põhinema kirjandusteose ülekandel, vaid võivad seostuda ka teiste valdkondadega. Näiteks teema „Valimiskampaania” seob ühiskonnaõpetuse temaatikat, ajakirjanduse ja poliitika valdkonnaga ja kõike seda ühendab keele kasutamine valimiskampaaniat matkivas tegevuses. Määratakse kaks poliitikut, moodustatakse kaks valimismeeskonda, määratakse mõned ajakirjanikud, ja ülejäänud on valijad ning mängitakse läbi ehtne valimiskampaania. Kampaanias ettetulevates keelelistes olukordades tuleb harjutada erinevaid suhtluspädevusi, mis võimaldavad arendada ja kontrollida niihästi õigekeelsusoskust, sõnavara ulatust, argumenteerimist kui ka erinevate suuliste ja kirjalike tekstide loomise ja mõistmise oskust. Õppimise käigus omandatakse sihipäraselt ka valdkonnale omast sõnavara ja väljendeid.

Disainõpe tähendab, et kogu klass ei harjutaks korraga mingit üht kindlat osaoskust, mida eelnevalt oli teoreetiliselt käsitletud, vaid eri rollides õpilased rakendavad erinevaid ja eri aegadel omandatud teoreetilisi teadmisi. Poliitikute rollis on vaja väitlusoskust, tugimeeskonnad peavad valdama tegevuskava koostamist, ideede ja argumentide süstematiseerimist, ajakirjanikud küsitlemist ja uudisloo kirjutamist, valijad kriitilist meediaanalüüsi ja demagoogiavõtete äratundmist. Ka hindamisel saavad õpilased hindeid eri tüüpi soorituste eest, vastavalt sellele, mida nende roll selles olukorras nõudis.

Disainõppel põhinev õpe eeldaks ka õppevara põhimõtteliselt teistsugust ülesehitust. Kui siiani oleme harjunud, et õpikud järgivad oma peatükkides keele struktuuri, kulgedes enamasti häälikuõpetusest lauseõpetuse suunas või siis annavad ülevaate aineist mingi teise ainesisese süsteemi järgi (näiteks argumenteerimise õpikus on peatükid retoorika ajalugu,

argumenteerimise põhimõtted, propaganda, meedia, reklaam), siis disainõppe puhul sarnaneks õpiku struktuur võõrkeeleõpikuga, kus õpikut läbivad mingid tegelased, kes satuvad ühest igapäevasest tegevusest teise ja selle tegemise käigus omandatakse eettulnud olukordadele omased keelepädevused. Põhikooliõpikud võiks olla mängulisemad ja kasutadagi selliseid läbivaid tegelasi, gümnaasiumi praktilise eesti keele õpikud võivad ka ilma tegelasteta liikuda olukorralt olukorrale, näiteks õppelemendile „Valimiskampaania” võib järgneda „Uus ekraniseering!” jne. Iga sellise peatüki fookuseks oleks erinevad pädevused ja keeleteadmised, nii et õpik tervikuna arendab kõiki neid ühtlaselt. Alljärgnevalt annangi kahe õppelemendi lahtikirjutuse kaudu ülevaate, mismoodi disainõppe toimib, kuidas selles läbivaid teemasid kasutada ja üldpädevusi arendada.

Tutvustus järgib sama skeemi:

- 1) legend,
- 2) olukorrad,
- 3) pädevused,
- 4) keelevahendid,
- 5) õppetegevused,
- 6) hindamine.

Näide 4. Disainõppe näide „Valimiskampaania“

Õppeelement „Valimiskampaania“

Legend põhineb läbival teemal „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“: Eestis on välja kujunenud kaheparteisüsteem, kus üks partei kannab sotsiaaldemokraatlikke ja teine rahvuslik-liberaalseid väärtusi. Läheneb riigikogu valimised, valimiskampaania algab kahe partei juhi ühise teleesinemisega, kus avalikkus ootab valimiste põhiküsimuse sõnastamist. Teleesinemisele järgneb laialdane ühiskondlik arutelu.

Rollid: kaks parteijuhti, kummagi partei valimismeeskonnad (ca 3-4 inimest), saatejuht, ajakirjanikud, aramusliidrid, lihtvalijad, hääletugemiskomisjon.

Olukorrad: Valimismeeskonnad sõnastavad üldsust erutavaid probleeme (valimismeeskonnad uurivad lihtvalijatelt, millised probleemid nende arvates olulised on. Selleks viib kumbki meeskond läbi ümarlauaarutelu valijatega, kes on jagatud pooleks kahe meeskonna jaoks). Valimismeeskonnad töötavad välja valimisplatvormid, sama teevad individuaalselt kõik teised. Parteijuhid valmistuvad sõnavõtuks ja väitluseks. Saatejuht valmistub saate juhtimiseks. Toimub televäitlus. Avalikkus reageerib saatele stuudiosse helistamisega. Ajakirjanikud kirjutavad ülevaate saatest, aramusliidrid kirjutavad aramuslood, valijad kirjutavad lugejakirjad. Toimub hääletamine. Tulemuste teatamine. Võidukõne ja kaotusekõne.

Keelepädevused: arutlemine ümarlual, tegevuskava sõnastamine ja vormistamine kirjas, lugejakirja kirjutamine, aramusloo kirjutamine, ülevaateloo kirjutamine, väitluse modereerimine, sõnavõtt ja väitlus meedias, stuudiosse helistamine, valimistulemuste teatamine ja vormistamine.

Üldpädevused: suhtluspädevus, sotsiaalne pädevus, väärtuspädevus, ettevõtlikkuspädevus.

Keelevahendid: *ma-* ja *da-*tegevusnimed ja nende kasutus modaalsõnadega (*tuleb saavutada, peab tegema, on vaja leida, kohustume tegema* jt), sihitise kasutus sellistes konstruktsioonides (*on tarvis saavutada see eesmärk, tahame saavutada selle eesmärgi* jms) kesk- ja ülivõrde kasutamine (*viie rikkaima riigi hulka, paindlikema sotsiaalsüsteemiga* jms), isiku (*mina- tema ja meie-*vormi) kasutus lugejakirjas, aramusloos ja ülevaateartiklis, erinevate vaatenurkade võrdlemiseks vajalike keeleliste väljendite tundmine (*ühest küljest ... teisest küljest, teisalt, seevastu* jms), loetelude vormistamine kirjas, kooloni, semikooloni ja algustähereeglid nummerdatud ja nummerdamata loeteludes, hääletusprotokolli vormistamine.

Õppetegevused: 1. tund – ülevaade keelevahenditest erakonna tegevusprogrammi sõnastamiseks ja vormistamiseks, ümarlauaarutelu programmipunktide leidmiseks. Kodus: koostada erakonna lühike tegevusprogramm. 2. tund – koduste tööde analüüs. Seejärel jagatakse klass valimismeeskondadeks, kes koostavad põhjalikuma programmi rühmatööna. Kodus: parteijuhid valmistuvad esinemiseks. 3. tund – räägitakse lugejakirjast, aramusloost ja ülevaateartiklist, erineva isiku kasutamisest autoritekstis. Antakse ülevaade keelevahenditest, mida kasutatakse vastanduvate nähtuste ja seisukohtade võrdlemisel. Kodus: parteijuhid valmistuvad esinemiseks, teised kirjutavad lugejakirja endale meeldiva partei toetuseks. 4. tund – kandidaatide teleesinemine ja väitlus, sellele järgneb saateosa, kus valijad saavad stuudiosse helistada ja oma arvamust avaldada ning küsimusi esitada. Kodus: aramuslugude ja ülevaateartiklite kirjutamine. 5. tund – hääletamine ja hääletamistulemuste teatamine. Võitja ja kaotaja kõne. Valimiskampaania kommunikatsioonitegevuste klassianalüüs.

Hindamine: teises tunnis võib pisteliselt hinnata koduse tööna valminud programmi ja selle vormistust, neljandas tunnis peaksid hinded saama väitlejad ja saatejuht suulise esinemise eest, pisteliselt teised õpilased lugejakirja eest. Viienda tunni järel võiks hinnata aramuslugusid ja ülevaateartikleid, samuti kogu õppelemendi jooksul eriti aktiivselt diskussioonides osalenud õpilasi.

Näide 5. Disainõppe näide „Uus ekraniseering!“

Õppeelement „Uus ekraniseering!“

Legend põhineb läbival teemal „Teabekeskond“: Noor ja julge filmitudengite rühmitus on ekraniseerinud ühe meie armastatumatest raamatutest. Ajakirjanikud ja üldsus ootavad huviga esimest pressikonverentsi. Ajalehetoimetused valivad avaldamiseks pressikonverentsi põhjal kirjutatud parimad lood.

Rollid: Klass jagatakse rühmadeks, nii et igas rühmas oleks roll produtsendile, režissöörile ja 3-4 peaosatäitjale. Hiljem kehastub osa õpilasi ajakirjanikeks ja veel hiljem toimetuskolleegiumi liikmeteks.

Olukorrad: Filmi loomingulise kollektiivi ajurünnak, pressikonverents, toimetuskolleegiumi koosolek.

Keelepädevused: Ilukirjandusliiku teksti mõtestamisoskus, avalik esinemine pressikonverentsil, küsimuste esitamine esinejale, konspekterimine, pressikonverentsi juhtimine, olemusloo kirjutamine, tekstide võrdlus ja hindamine koosolekul.

Üldpädevused: suhtluspädevus, sotsiaalne pädevus, väärtuspädevus.

Keelevahendid: Avaliku esinemise etikett ja sõnavara, pöördumine esineja poole, vastamine, tänamine. Olemusloo struktuur. Otsene ja kaudne kõne, sellega seostuv sõnavara (*mainima, mõõnma, rõhutama, avaldas arvamust, ütles*), õigekeelsuse ja õigekirja kordamine vastavalt vajadusele.

Õppetegevused: 1. tund - tuletatakse meelde või räägitakse, mis on ekraniseering. Klass jagatakse rühmadeks. Iga rühm valib kirjandustunnis hiljuti käsitletud teose; samuti enda hulgast produtsendi, režissööri, peategelaste osatäitjad ja pressikonverentsi läbiviija. Iga rühm valmistub pressikonverentsiks, vastates küsimustele: Miks valisite just selle teose, mida öelda tahtsite, millised on rõhuasetused, millised on erinevused raamatuga, millised on peategelased, mis sõnumit nad kannavad, kuidas osatäitjad need lahendavad. 2. tund – räägitakse pressikonverentsi ülesehitusest, näidatakse videolõiku sellest, kuidas see toimub, kuidas ajakirjanikud esitavad küsimusi, kuidas üritust juhitakse. Tutvustatakse sõnavara ja tüüpilisi keelelisi konstruktsioone, pöördumist ja vastust. Valitakse või loositakse üks rühmadest, kes saab võimaluse anda pressikonverentsi. Ülejäänud õpilased kehastuvad ajakirjanikeks, kes tahavad uuest ekraniseeringust kirjutada oma ajalehele. Ajakirjanikud võivad lindistada pressikonverentsi mobiiltelefonidega ja konspekterida, esitada küsimusi, nii nagu paremaks peavad. 3. tund – eesmärgiks on kirjutada pressikonverentsi põhjal ekraniseeringust ajalehele lugu. Tutvustatakse/ meenutatakse ajaleheartikli struktuuri. Käsitletakse otsest ja kaudset kõnet, mida artiklis paratamatult palju ette tuleb, sest pressikonverentsil oli palju osalisi oma erinevate mõtetega. Tutvustatakse sellega seotud sõnavara. Harjutatakse õpitud keelelisi konstruktsioone, otsest ja kaudset kõnet. Kodus: pressikonverentsi põhjal uuest ekraniseeringust ajalehele loo kirjutamine. 4. tund – ajalehetoimetused hindavad laekunud kaastööd ja valivad parimad avaldamiseks välja. Eesmärk: korrata eelmises tunnis õpitut, õpetada keelelist korrektuuri, anda soorituste kohta tagasisidet. Klass jagatakse ca 7liikmelisteks ajalehetoimetusteks. Toimetused vahetavad omavahel artiklid ja asuvad neid analüüsima: kõigepealt keeleline korrektuur – iga toimetuse liige korrigeerib ühe kaastöö, märgib vead, hindab kirjutatu huvitavust. Kaastööde kaalumise – toimetuse liikmed püüavad leida sisuliselt parimat kaastööd. 5. tund –kinnistatakse kõike, mida eelneva nelja tunnise tsükli jooksul omandati: ekraniseerimist, pressikonverentsi, ajakirjanikutööd ja kõigeks selleks vajalikke keelelisi oskusi. Arutatakse, millised toimingud olid kõige keerukamad, mis vajaks veel lihvimist, mis vajaks harjutamist. Korratatakse omandatud sõnavara.

Hindamine: Pressikonverentsi andnud loominguline rühmitus võiks saada hinded kirjandusteose mõtestamise eest, samuti suulise esinemise eest. Pisteliselt võivad õpilased saada hinded artikli kirjutamise eest, aga samuti kellegi teise artiklile tehtud keelelise korrektuuri eest.

Kokkuvõte

Õppeainete lõimimine on eesti keele õpetuses olnud kirglikult vaieldud teema viimase 12 aasta jooksul. Paraku ei ole siiani suudetud välja töötada tõhusat mudelit, mille alusel eesti keelt lõimida kasvõi kõige lähema sugulasaine, kirjandusõpetusega. Takistuseks lõimimisele on olnud traditsiooniline ainekeskne vaatenurk emakeeleõpetusele, mille kohaselt keelt õpetatakse põhimõtteliselt samal viisil nagu filoloogidele on seda õpetatud ülikoolis. Sellise lähenemise korral saavad lõimimiskatsed olla tõesti vaid väga pinnapealsed.

Käesolev artikkel esitas põhimõtteliselt uue mudeli eesti keele õpetamiseks, mis võtab eeskujuks võõrkeeleõppe metoodika. Selle mudeli rakendamine eeldab kõigepealt keeleteadmiste tihedat sidumist tekstidega ja praktiliste keelepädevuste arendamise seadmist õppe keskmesse. Et keel on vahend igasuguse sisu üle arutlemiseks, siis võimaldab praktilisel keeleõppel põhinev eesti keele õpetus kasutada näidistekstidena ilukirjandust. Metoodika uuendus tähendab ühtlasi, et emakeeleõpetuses kaob selge piir teoreetiliste ja praktiliste teadmiste vahel, samuti seda, et kaob terav lahknemine keele- ja kirjandusõpetuse vahel. Transdistsiplinaarne lähenemine muudab võimalikuks keeleliste pädevuste arendamise loomulikule keelekasutusolukorrale võimalikult lähedastes tingimustes. Kokkuvõttes tähendab see emakeeleõpetuse muutumist efektiivsemaks ja kaasaja nõuetele paremini vastavaks.

Loomulikult vajab uue metoodika kasutuselevõtt uudse õppevara väljatöötamist ja katsetamist, samuti ulatuslikku õpetajate täiendkoolitust. Vajadus on suurem gümnaasiumi osas, kus uus lähenemine kajastub praktilistes eesti keele kursustes, mis on ainekava suurim põhimõtteline uuendus. Põhikooli ainekava on aga ülesehituselt traditsioonilisem, mistõttu üleminek võib toimuda aeglasemas tempos. Samas ei takista ka põhikooli ainekava vähimalgi määral käesolevas artiklis esitatud metoodika kasutamist, sest ainekava ei kirjuta ette õpetuse viisi ega eri ainesisu õpetamise järjekorda. Tingimusel et õpitulemused on saavutatud ja ainesisu omandatud, on igal õpikuautoril ja õpetajal võimalik ainet õpetada viisil, nagu ta peab kõige kohasemaks. Käesolev artikkel on esitanud ühe võimaliku lahenduse, mis autori arvates on oluliselt tõhusam kui seni kasutatud traditsiooniline emakeele õpetamise metoodika.